

РЕЦЕНЗИЯ¹

от проф. д.н. Андреана Ефтимова, СУ „Св. Климент Охридски“

(*научна длъжност, научна степен, име, фамилия, образователна/научна институция*)

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в научна област 3.5.

Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – Медиян дискурс – жанрови модели)

с дисертационен труд на тема: „Движенията „Me Too“ и „Time’s Up“ – опит за предефиниране на социалните роли в съвременното общество (Медийни презентации в англоезични издания 2017-2018 г.)“,

представен от Цветелина Алексеева Джамбазова, редовен докторант в катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване“ на Факултета по журналистика и масова комуникация с научен ръководител: проф. д-р Тотка Монова

I. Представяне на докторанта въз основа на подадената документация

Цветелина Джамбазова има бакалавърска степен по международни отношения и магистърска степен по спортна журналистика от СУ „Св. Климент Охридски“. Добрата подготовка в юридическата сфера ѝ е от полза при третирането на избраната проблематика и проличава в избора на тема и подбраните теоретични източници, коментирани в изследването.

Докторантката продължава своето обучение и в третата образователна и научна степен като докторант по *Медиян дискурс – жанрови модели* във ФЖМК за периода 2018-2020 г. Работила е в Министерството на външните работи в дирекция „Консулски отношения“ и в Дарик радио, където е развила комуникационните и организационните си умения. През периода на докторантурата Цветелина Джамбазова активно участваше в преподаването като асистент на научния си ръководител.

II. Оценка на качествата на дисертационния текст

Дисертационният труд на докторант Цветелина Джамбазова отразява интереса към феномени, които са създадени и се развиват в медийна среда. Нейните особености несъмнено повлияват върху ефективността на двете движения - „Me Too“ и „Time’s Up“.

---

¹ Забележка: Текстът в курсив предлага опорни точки за оценка на изследователските резултати. Препоръчителен обем на рецензията – около 6-7 стандартни страници

При формулирането на предмета на изследването ми се струва, че докторантката го е изместила към „призивите за промяна на социалните роли на мъжете и жените като дейности, свързани с активистите на двете инициативи“ (с.7). Всъщност предметът на изследването ѝ е по-близо до проблема за начините, по които функционират и се развиват посланията на двете движения в медиите чрез избраните стратегии за отразяването им. Затова и обект на изследването не са самите движения, а две англоезични медии, които ги отразяват. В уводната част съвсем коректно са формулирани и методите, ограниченията и структурата на изследването.

Първата глава разглежда социалните роли в съвременното общество през психоаналитичните възгледи на З. Фройд и Ж. Лакан, през две основни групи теории за джендъра като езиков и обществен конструктор, през теориите за пола. Представянето на тези теоретични постановки впечатлява с богатия, но и концентриран, синтезиран анализ, който се основава върху прокарването на връзки между схващанията на различните автори и върху осъществяването на критическата им рецепция. Очевидно има причина Джудит Бътлър да е изведена пред скоби, но не открих обяснение.

Концептуализирането на „джендър“ като социална институция (Лорбър, с. 44) става въз основа на поредица от критерии, три от които наистина доказват наличието и функционирането ѝ – легитимираща идеология, противоречивост и широко разпространени конфликти. Отделна подглава е посветена на отразяването на категорията „джендър“ в международното публично право. Разглеждат се международните актове и особено тяхната философия за защита на правата на жените (с. 56-67): разделението на публично и частно като инструмент, използван от мъжете, за да изместят публичната намеса в техните частни несправедливи действия към „невидимите“ за международното право жени; настояването за трето и четвърто поколение права на човека, включващи колективни (на различни групи) и женски права (с. 62). В тази връзка се обсъжда Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (т.нар. Женска конвенция), приета от ОС на ООН през 1979 г. (с. 68-78). Отделни подглави се посвещават на насилието над жени и международното право (с. 78-82), на световните конференции за правата на жените (с. 83-90), на Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (Истанбулската конвенция) (с. 90-93), на Конвенцията относно премахването на насилието и тормоза в света на труда (с. 94-96).

Изводът, че терминът „джендър“ е „непреводим на български език“ (с. 48) и че преводът „социален пол“ е неподходящ и е по-уместно да се използва чуждата дума, е аргументиран с

широкото значение, влягано в чуждия термин, тъй като той представлява „цяла философия, идеология“ (с. 49). По-нататък в текста обаче се обобщава, че директното използване на „gender“ в българския език е затруднено, тъй като функционирането му в българската езикова практика е белязано от развитието на редица детерминологизирани значения с негативни конотации. В свое изследване, цитирано в дисертацията, на терминологичните и детерминологизираните значения на думата „джендър“ у нас отбелязвам познавателен дефицит по отношение на терминологичното значение и разгръщането на широка палитра от значения, които се наслагват под влиянието на политическия и медийния дебат за приемането на Истанбулската конвенция. Изследваните лица разбират под думата „джендър“ *трети пол, полова неопределеност, сексуална ориентация, транссексуалност*, а също и *психическо заболяване, американизъм, бисексуалност, хомосексуалност, извратеност, сексуална перверзия, женски пол, мъжки пол, полужена, полумъж* и др.² Богатството от различни значения и негативни конотации, с които се натовазва чуждият термин, води до трайното му дискредитиране в българската речева практика и до убеждението, че трябва да се търси по-неутрален и ненатоварен с отрицателни значения термин. Освен това налице е и вече възприетото преводно словосъчетание „социален пол“, чието разпространение не бива да се пренебрегва и да се отхвърля с лека ръка. Разбира се, акцентът в тази глава върху употребата на термина „джендър“ не е случаен, тъй като и Пекинската конвенция е съпроводена със спорове по повод използването на термина в заключителния документ на събитието – спорове за „недобре изясненото съдържание на думата и използването ѝ от изследователите на феминизма за заклеяването на съществуващите социални роли“ (с. 88), за превода в държави, чийто официален език не е английският. Тези факти още веднъж подкрепят „колко замъглено е понятието „gender“ в очите на масовата публика“ и как теоретичните спорове водят до по-затрудненото разбиране на съдържанието на думата (с. 88). Като допълнителен аргумент за неефективността на термина в българската публична сфера докторантката посочва, че „на този етап всеобхватното разпространение на „gender“ идеологията и възприемането ѝ от обществото като цяло изглежда малко вероятно“ (с. 49). Наистина отхвърлянето на идеологията у нас е причина за негативното отношение към термина и

---

² Ефтимова, А. Значения на лексемата „джендър“ под влиянието на медийния дебат за приемането на Истанбулската конвенция, *Nomen est Omen. Научни изследвания по случай 70-годишнината на проф. д-р Кирил Цанков, Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“*, 2019, с. 267.

Любопитно за мен е и становището на Хилари Чарлсуорт, че „терминът „gender“ се приема за синоним на „жени“ (с. 55). Резултатите от анкета в цитираното изследване показват, че с термина „джендър“ се означават и мъжкия, и женския пол, докато с неологичното обръщение „джендъри“ се обозначават по-скоро мъжете.

обратно – отношението към вече познатия термин и неразбирането на значението му забавя процесите по приемането на идеите за промяна на социалните роли според пола.

Заключението, че странични дебати (като дискусиите около значението и превода на термина „джендър“) около документи от международното право изместват вниманието от действително важни аспекти на проблема, е доказано убедително и е съществена част от разбирането на спецификите на движенията, свързани с правата на жените, със социалната им роля и с превенцията на насилието, основано на пола (с. 97).

Втората глава е организирана около дефинирането на сексуалния тормоз и характеристиките и развитието на движенията „Me Too“ и „Time’s Up“. Разбиранията в рамките на американския подход към сексуалния тормоз играят роля в избухването на поредицата от скандали в Холивуд, а оттам и в разрастването на #MeToo в глобално движение (с.105). В процеса на разглеждането на теориите за спилоувър на половите роли (с.111), за достойнството (с.116), за автономията (с.117), за равенството (с.117) се повдигат и проблемите за границите във възприемането на различни вербални и невербални действия като сексуален тормоз, за разграничението между сексуален и сексистки тормоз, за обяснението на модели на сексуалния тормоз през т.нар. рамки или през шестте нива на Кенет Купър (с. 120) и др. Особено ценна е дискусиата върху връзката власт – сексуален тормоз, както и обвързаните с нея разсъждения за възприятията на мъжете и жените относно проблема. Не може да не се отбележи и ценната фактологична информация, която е събрана на страниците на дисертацията, за организации, занимаващи се с този проблем, като Международната организация на труда, Световната банка, Международния валутен фонд, ЮНЕСКО, Европейския парламент. Представени са и съвсем нови трактовки на явленията – онлайн сексуален тормоз и сексуален тормоз на работното място.

В иначе хронологичното проследяване на движенията „Me Too“ и „Time’s Up“ в тази глава са включени анализи на специалисти по комуникациите за влиянието на гражданските мобилизации върху работната среда и законотворчеството в САЩ и в други държави. Коментират се причините за избора на тези две движения и се откриват разлики между тях чрез конкретните казуси на Х. Уайнстийн и Р. Кели.

Същинската част на изследването представя резултатите от контент анализ на публикациите в две британски онлайн медии – bbc.com и theguardian.com, за времевия период октомври 2017 – декември 2018 г. Методиката на изследването е коректно описана. Впечатляваща е адаптираната регистрационна карта с 11 показателя по модел, създаден от научния ръководител проф. Тотка Монова. Чрез наблюдението над тези показатели се

проверяват пет хипотези. Освен различията в жанровите предпочитания на двете медии при отразяването на двете движения, любопитно е, че петата хипотеза за наличието на призиви за промяна на социалните роли на мъжете и жените в интерпретативните текстове не се доказва за изданието BBC News Online, което се придържа към безпристрастно отразяване на събитията. В The Guardian са регистрирани такива призиви, които отразяват по-скоро акцент върху желанието за промяна на отношението на обществото към жертвите на насилие, отколкото на социалните стереотипи по отношение на половете.

Резултатите от контент анализа са допълнени с анализ на езиковите специфики при отразяването на движенията в двете медии. За тази цел са съставени тематични карти, проследяващи движението (1) на микротемите в текста и (2) на лексикалните означения на движенията (т.нар. номинативни вериги). Обобщението, че The Guardian представя движенията през разказите на обикновени хора, кореспондира със заключението по-горе – за заявен стремеж на медията за промяна на общественото отношение към жертвите на насилие.

Съдържанието на автореферата коректно резюмира тезите на дисертационния труд.

III. Приноси на дисертационното изследване

Имайки предвид актуалността на проблема, интердисциплинарната му интерпретация, включваща изясняването му откъм неговите философски, културологични, социални, психологически, правни и лингвистични аспекти, отлично проведеното изследване по ясна методика и постигнатите резултати и обобщения, смятам, че дисертацията демонстрира механизмите, чрез които медиите могат да транслират посланията на движения, зародени в медийната среда, и да повлияят върху тяхната ефективност.

IV. Бележки и препоръки

Бих предложила в бъдещо изследване квалификаторите при определянето на интонацията в регистрационната карта – *констатираща, утвърждаваща, отричаща, подбуждаща, призивна, остра, иронизираща, спокойна* и пр. – да се използват в анкета с читатели, които да определят текстовете според тази скала. По този начин ще се получи статистически проверена оценка от аудиторията, която изследователката ще интерпретира в рационални параметри.

V. Публикации и участия в научни форуми

Докторантката отчита 7 участия в научни форуми – два докторантски семинара на ФЖМК, две докторантски конференции на СУ „Св. Климент Охридски“, две международни конференции на ФЖМК и една национална конференция на ФЖМК. Това показва активно участие в научния живот на Факултета, в който Цветелина Джамбазова провежда докторантското си обучение.

Докторантката отчита 9 публикации в сборници от семинари и конференции, като две от тях са в процес на рецензиране и отпечатване. Затова пък е пропуснала да отрази една друга своя публикация, която е осъществена в издание на ФЖМК, индексирано в CEEOL:

Джамбазова, Цветелина. Езикови специфики при отразяването на движенията „Me Too“ и „Time’s Up“ в англоезични издания – В: Медии и език. Електронно списание за научни изследвания по медиен език [онлайн]. 15 май 2019, № 5 [Атакуваното слово]. ISSN 2535-0587. <http://medialinguistics.com/2019/05/15/linguistics-characteristics-metoo-and-times-up>

Приемам според изискванията на НАЦИД, изключващи зачитането на публикациите под печат, че докторантката представя 8 публикации, които изпълняват и надхвърлят изискванията по чл. 5, т. 5 на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“ и минималните национални изисквания по чл. 63, ал. 1, т. 4 и чл. 69, ал. 3.

VI. Заключение

Предлагам на членовете на Научното жури да присъдят въз основа на дисертационния текст на тема: „Движенията „Me Too“ и „Time’s Up“ – опит за предефиниране на социалните роли в съвременното общество (Медийни презентации в англоезични издания 2017-2018 г.)“ научната и образователна степен „доктор“ на Цветелина Алексеева Джамбазова.

Дата: 04.01.2021 г.

Рецензент: